

Atatürk'ün Ekonomi Politikası : Ulusal Bağımsızlık ve Ekonomik Bağımsızlık

*Prof. Dr. Okan H. AKTAN**

1. GİRİŞ

Bu yazıda Atatürk'ün ekonomi politikasının temel ilkeleri ve bu ilkelerin oluşumunu hazırlayan etmenler, bunların arkasında yatan nedenler üzerinde durulacaktır.

Aşağıdaki açıklamalardan görüleceği gibi Atatürk'ün ekonomi politikası herhangi bir ideolojik öğretiye dayanmamaktadır. Bunlar, geçmişin gözlemlerinden ve tarihin sentezinden elde edilmiş özgün fikirlerdir. Atatürk Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş nedenlerini çok iyi analiz etmiş, bu çöküşe katkıda bulunan ekonomik nedenleri doğru teşhis etmiştir.

Ortaya konan bir politikanın dayandığı gerekçeler ve hedeflediği amaçlar ne kadar gerçekçi olursa olsun bu politikanın uygulanabilirliğinin sınırlarını ve başarı şansını iç ve dış kısıtlar belirler. Bu nedenle yazının ikinci kısmında Atatürk'ün oluşturduğu ekonomi politikasının uygulamadaki başarısının çok kısa bir değerlendirmesi verilecektir.

2. ATATÜRK'ÜN EKONOMİ POLİTİKASININ TEMELLERİ

Atatürk'ün ekonomi politikasını belirleyen faktörleri anlayabilmek için Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik durumu hatırlamada yarar bulunmaktadır.

Cumhuriyetin Devraldığı Ekonomik Yapı

Cumhuriyetin devraldığı ekonomik yapı asırlardan beri değişmemiştir. Nüfusun beşte dördü doğrudan, veya dolaylı olarak tarımla uğraşmaktaydı. Tarımda üretim çok ilkel yöntemlerle gerçekleşmekteydi. Köylüler, çoğunlukla, yetiştirdiklerini kendileri tüketiyordu. Tarımsal ürünlerin pazarlara ulaşmasını sağlayacak ulaşım kanalları mevcut olmadığı için tarım ürünlerinin diğer ürünlerle değişimi çok sınırlıydı. Bu nedenle şehirler gıda gereksinimlerini ancak civar bölgelerden karşılıyorlardı. Tren yolu az ve mevcut olanlar da kötü durumdaydı. Kara yollarının en iyisi dahi ancak kağınların geçişine izin veriyordu.

* H.Ü. İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi

Ekonomide iç ve dış ticaretin hemen hemen tamamı azınlıkların elinde bulunuyordu. Sınai üretim el sanatlarından ibaretti. Batılı ülkelerin bir taraftan elde ettikleri kapitülasyonlar, diğer taraftan empoze ettikleri serbest ticaret Anadolu'da sanayi kurulmasını engellemiştir, ve mevcut olanları da öldürmüştür. Türk halkının sınai ürün gereksinimleri ithal yoluyla karşılanıyordu. Bu ithalat ise fındık kuru üzüm, incir, tütün gibi sınırlı sayıda tarım ürünü ve halı gibi bir kaç el sanatı ürününün dış satımı ile karşılanıyordu.

Türkiye'de İçişleri Bakanlığı'nın 1934 tarihli raporunda ekonomiye empoze edilen serbest ticaretin etkileri şu şekilde açıkça ortaya konulmaktadır:

“Gümrük kapıları ardına kadar açık tutulduğu dönemde Avrupa'dan ithal edilen ipekli kumaşlar Bilecik dutluklarının harab olmasına neden oldu. 1821'de 600 adet el tezgahına sahip bulunan Üsküdar'da 40 tezgah kaldı. Aynı şekilde 1812'de 3000 tezgah bulunan Tırnova'da tezgah adedi 1000'e indi. Mensucat (dokuma) sanayinin çöküşü diğer sanayi dallarını da etkiledi. Memlekette sanayinin bir gün tekrar canlanacağı ümidi hemen hemen yok gibiydi.”

Bütün bu olumsuz yapıya ek olarak Anadolu toprakları savaşlardan büyük hasar görmüştü. Tarım alanları İtalyan, Fransız ve Yunan istilası sonucunda, ve kurtuluş savaşında büyük hasar görmüştü. Lozan Anlaşmasından sonra Yunanistan ile Türkiye arasında yapılan nüfus değişimi Anadolu'da bir çok el sanatı, sanayi ve ticaretin olumsuz bir şekilde etkilenmesine, hatta yok olmasına neden oldu. 1926 yılına kadar Türkiye'yi terkeden ve tüccar, esnaf ve zanaatkarlardan oluşan 1.3 milyon Yunanlıya karşılık Batı Trakya'dan gelen 400 bin Türk temelde çiftçiydi. Anadolu tarımı bunları ancak güçlkle absorbe edebildi.

Atatürk'ün ekonomi politikası üzerindeki görüşleri

Atatürk, ekonomi politikası üzerindeki görüşlerini çok net bir şekilde İzmir İktisat Kongresi'nin açılış konuşmasında belirtmiştir¹. Bu konuşma, zamanın çok ötesinde görüşler taşımasının yanı sıra, daha Cumhuriyeti ilan etmeden, Atatürk'ün 17 Şubat 1923 tarihinde böyle bir kongreyi toplaması başlı başına önem taşımaktadır. Aynı zamanda, Atatürk, İzmir Kongresini topladığı zaman Lozan Konferansı devam ediyordu ve istilacı ülkelerle barış yapılmamıştı.

¹ Bu yazıda Atatürk'ten yapılan alıntılarının tamamı İzmir İktisat Kongresi'ni açılış konuşmasından alınmıştır. Metinler, A. Afet İnan'ın Türkçeleştirdiği ve sadeleştirdiği “Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi”, ss. 105-119'dan alınmıştır.

